

Абдылдаева Наргиза Уркасымовнанын “Кыргыз Республикасынын шайлоо системасынын конституциялык-укуктук негиздери” (Конституционно-правовые основы избирательной системы Кыргызской Республики) аттуу темадагы 12.00.02 – конституциялык укук, муниципалдык укук адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясына илимий жетекчисинин

П И К И Р И

Изденүүчү Абдылдаева Наргиза Уркасымовнанын диссертациялык изилдөөсүнүн темасы актуалдуу маселеге арналган. Теманын актуалдуулугу конституциялык-укуктук негиздерди туу туткан демократиялык мамлекетти шайлоо институту жок курууга мүмкүн эместигинде. Демократиялык мамлекетти куруу үчүн жарандардын конституциялык укуктарын, анын ичинде шайлоого жана шайланууга болгон укуктарын камсыз кылып берүү маанилүү.

Диссертациялык изилдөө Кыргыз Республикасынын шайлоо системасындагы конституциялык-укуктук негиздерин ишке ашыруудагы көйгөйлөргө арналган илимий изилдөө болуп саналат. Диссертациялык изилдөө иши теориялык материалдарга, мыйзам ченемдерине негизделип, эгемендүү шайлоо системасынын шайлоо процесстери талдоого алынып, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоонун жыйынтыктары салыштырмалуу иретте берилип, анын негизинде шайлоо системасындагы көйгөйлөр тастыкталган.

Изденүүчү изилдөө ишинде Кыргыз Республикасынын шайлоо системасынын конституциялык-укуктук негиздерин жакшыртуу жолдорун аныктап, коргоого коюлган негизги жоболорун иштеп чыккан.

Диссертациялык иштин алкагында жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыктары: теориялык сунуштар, практикалык сунуштамалар, талдоонун жыйынтыктары шайлоо системасынын конституциялык-укуктук

негиздерин ишке ашыруу үчүн конституциялык мыйзамдарга өзгөртүү киргизүүдө, шайлоо системасы боюнча тиешелүү окуу программаларын иштеп чыгууда колдонууга алынып, теориялык маанилүүлүгү жагынан салым кошо алат.

Издөнүүчү 2015-жылдан 2020-жылга чейин Кыргыз Республикасынын шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясынын алдындагы Шайлоо технологиялар борборунун жетекчиси катары эмгектенип, шайлоо системасындагы көйгөйлөрдү ичинен таанып-билип, топтогон тажрыйбасы илим жаатында өз алдынча иштөөгө, шайлоо процессинин көйгөйлөрүнө сын көз караш менен кароого жана аналитикалык мамиле жасоо жөндөмдүүлүгүнө чоң өбөлгө боло алды. 2008-жылдан бүгүнкү күнгө чейин билим берүү системасында, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинде ага окутуучу катары эмгектенип келүүсү изилдөө ишинде коюлган маселелерге талдоо жүргүзүүгө, студенттер арасында сурамжылоо иштерин уюштуруп, жаш шайлоочулардын шайлоо процессине болгон ой-пикирлерин билип, берген сунуштарын илимий ишинде чагылдырган. Студенттердин конституциялык шайлоо укугун ишке ашыруу боюнча окуу-методикалык колдонмо жазып, анын негизинде кошумча сабактарды өтүп жүргөндүгү изденүүчүнүн изилдөө ишине болгон кызыгуусунун жана жоопкерчилигинин көрсөткүчү болот алат.

Издөнүүчүнүн шайлоо системасы боюнча түшүнүгү терең, тажрыйбасы бар болгондугунан улам анын Кыргыз Республикасынын Конституциясын, Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө конституциялык мыйзамды жана Кыргыз Республикасынын шайлоо жана референдум өткөрүү боюнча борбордук комиссиясынын токтомдору менен нускамаларын колдонуп, талдоого алгандыгын өзгөчө белгилей кетүү керек.

Диссертацияда коюлган илимий максатка жетишүү жана ага байланыштуу маселелерди чечүү эмгектин түзүмүн шартташып, жумуш киришүүдөн, үч баптан жана сегиз бөлүмдү бириктирген негизги бөлүктөн, тыянактардан, практикалык сунуштардан жана колдонулган адабияттардын тизмесинен турат.

Диссертациялык изилдөөдө алынган жыйынтыктар тиешелүү деңгээлдеги илимий жаңылыгы менен мүнөздөлөт десек болот. Алсак, биринчиден, Кыргыз Республикасынын шайлоо системасынын конституциялык-укуктук табиятын аныктоо маселелери теориялык жактан комплекстүү изилдөөгө алынган; экинчиден, шайлоо системасынын түшүнүгүн толук кандуу ачып берүү максатында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарынын 2010-жылдан 2021-жылга чейинки шайлоолор жана 2023-жылдын 28-май, 10-сентябрь, 2024-жылдын 28-апрель айларында бир мандаттуу округдан чыккан депутаттын мандаты бош калгандыгына байланыштуу кайра шайлоордун жыйынтыгы талданып, көйгөйлөр белгиленип, анын негизинде сунуштар берилген; үчүнчүдөн, шайлоо системасынын маани-маңызы ачылып көрсөтүлгөн жана аны жөнгө салуу боюнча автордун позициясы аныкталган; төртүнчүдөн, жарандардын конституциялык шайлоо укугун таануу боюнча автордун позициясы негизделген жана бул түшүнүккө автордун аныктамасы берилген.

Ошону менен бирге, изденүүчү Абдылдаева Н.У. бир катар конкреттүү практикалык сунуштарды иштеп чыккан. Алсак, биринчиден, “Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө” Конституциялык мыйзамдын бир нече беренелерине өзгөртүү киргизүү боюнча автордун сунуштары негизделип берилген; экинчиден, автор Жогорку Кеңештин депутаты императивдик мандатка байланбагандыгына токтолуп, депутат кимдин гана болбосун – шайлоочуларбы, партиябы же фракциябы - шайлоочунун наказын аткарууга милдеттендирилбей, өз ишмердигинде эркин болуп келип, жалпы

мыйзам чыгаруу бийлик бутагына, шайлоочунун талапкерге болгон ишенимин төмөн түшүүсүнүн жана шайлоочунун шайлоого катышкан санынын жылдан жылга төмөндөөсүнүн себептерине токтолуп, тиешелүү өзгөртүүлөрдү мыйзамга киргизип, шайлоочуну да, шайланып келген бийлик өкүлүн да тартипке салуу сунуштарын негиздеп бере алган; үчүнчүдөн, шайлоо системасында ишке ашкан инновациялык технологиялар менен санариптешүү реформасы максатына толук кандуу жеткен жок, шайлоонун жыйынтыгынын бурмалоосу уланууда деп, далил катары 2015-жылдан берки шайлоонун жыйынтыктарынын анализин сандык көрсөткүч менен көрсөтүп, ошондой эле шайлоочунун шайлоого катышуу санынын кескин кыскарышын жана шайлоого келип добуш берген шайлоочунун ичинен “Баарына каршы” добуш берүүсүнүн өсүүсүн салыштырмалуу сандар аркылуу аныктап, шайлоо системасындагы кийинки реформанын баскычы билим берүү жана маданият тармагы аркылуу шайлоочунун аң-сезимине, маданиятына өзгөртүү киргизүү үчүн ыкмалар, окуу программалар иштелип чыгуусун негиздеп сунуштаган.

Издөнүүчү тарабынан Кыргыз Республикасынын Президентин жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаттарын шайлоо жөнүндө Конституциялык мыйзамдын 60- жана 65- беренелеринин тийиштүү бөлүктөрүнө өзгөртүү киргизүү сунуштары диссертациялык иштин практикалык сунуштамалар бөлүгүндө берилген.

Негизинен изденүүчү Абдылдаева Наргиза Уркасымовна “Кыргыз Республикасынын шайлоо системасынын конституциялык-укуктук негиздери” аттуу темадагы диссертациясында коюлган маселелер тиешелүү деңгээлде каралып чыгып, бул эмгек өз максатына жетти деп эсептейм. Диссертациялык изилдөөнүн илимий жыйынтыктары толугу менен изденүүчү тарабынан 14 илимий макалада чагылдырылып, РИНЦ системасындагы илимий журналдарда да жарык көргөн.

Жогорудагыларды эске алып, “Кыргыз Республикасынын шайлоо системасынын конституциялык-укуктук негиздери” аттуу темадагы диссертация «Окумуштуулук даражаларды берүү тартиби жөнүндө» Жобонун 8- жана 10- пункттарынын талаптарына толук жооп берет жана 12.00.02 - конституциялык укук, муниципалдык укук адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алуу үчүн коргоодо оң баага ээ болуп, автору Абдылдаева Наргиза Уркасымовна аталган адистик боюнча илимдин кандидаты болууга татыктуу деп эсептейм.

Илимий жетекчиси,

“Геосаясат жана стратегия”

Илимий-изилдөө институтунун

башкы илимий кызматкери,

Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген

юристи, юридика илимдеринин

доктору, профессор

А.А. Арабаев

Арабаев Антандин Анисовичтин колун тастыктайм

Антандин Анисович

Дам. Турсунбаева